

Nevenka Troha

Robert Schuman: Za Evropo. Mohorjeva družba, Celje 2003, 138 strani

Z letošnjim vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo je bil zaokrožen zgodovinski prehod, ki je opredelil družbeno, gospodarsko in politično pot Slovencev iz nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije od konca osemdesetih let 20. stoletja do 1. maja 2004. Ta prehod je zajel čas od pojava t. i. (političnih) zvez kot pojavnih oblik večstrankarskega sistema na Slovenskem leta 1989, večstrankarske volitve in plebiscit za samostojno slovensko državo aprila in decembra 1990, slovensko osamosvojitve in osamosvojitveno vojno junija in julija 1991, mednarodno priznanje Republike Slovenije januarja 1992 in njen vstop v OZN maja istega leta, in nato kompleksen, prek vrste pridružitvenih projektov (t.i. poglavij) izvajan sistemski proces, skozi katerega se je Republika Slovenija vključila v EU. Slovenci so s tem dosegli enakopraven položaj med evropskimi narodi in državami, povezanimi v EU, in odpravili zgodovinski zaostanek, ki jih je doslej ločeval od njih. "Sedaj ste eden od nas," mi je ob tej priložnosti nekoliko zviška dejal znanec v tujini. "In obratno," je bil odgovor, s katerim sem mu lahko postregel nazaj.

Slabega pol leta pred tem zgodovinskim trenutkom je v slovenskem prevodu izšla knjiga Roberta Schumana, enega najpomembnejših duhovnih in političnih očetov sedanje združene Evrope - *Za Evropo*. Robert Schuman (1886-1963), francoski politik krščanskodemokratske usmeritve je knjigo *Za Evropo* napisal po sklenitvi svoje bogate politične poti leta 1962.¹ Kot je zapisal v *Predgovoru* (str. 9-12), je v njej iz številnih konferenčnih zapiskov, časopisnih člankov, nastopov v parlamentu zbral bistvene ideje, ki so ves čas njegovega političnega življenja usmerjale njegovo delovanje v korist Združene Evrope. Schumanov ideal je bil zgraditi "Evropo, osvobojeno vseh bratomornih jalovih bojov, ki je odločno stopila na pot skupnosti, poročstva blaginje, varnosti in miru". - "Ta ideja, 'Evropa', bo vsem razodela skupne temelje naše civilizacije in bo postopoma ustvarila vez, podobno tisti, s katero so si nedavno posamezni narodi ustvarili (svoje) domovine. To bo sila, ob kateri se bodo zlomile vse ovire." (str. 11, 12)

Knjiga *Za Evropo*, ki se dotika tudi nekaterih izjemno aktualnih vprašanj prihodnjega razvoja Evropske unije, ki jih je Schuman daljnosežno prepoznal že pred desetletji, je zelo pomembna z zgodovinskega vidika. To v *Uvodu* (str. 5-8) posebej poudarja dr. Janez Potočnik, v času izida Schumanove *Evrope* v slovenskem jeziku minister za evropske zadeve Republike Slovenije. V času, ko smo ča-

¹ Robert Schuman je bil na območju Alzacije in Lorene izvoljen za poslanca v francoskem parlamentu na vseh volitvah med leti 1919-1962. Bil je državni podsekretar v dveh zaporednih francoskih vladah leta 1940, po 2. svetovni vojni je bil od junija 1946 do novembra 1947 minister za finance, od novembra 1947 do julija 1948 predsednik francoske vlade, nato do konca 1952 zunanji minister, leta 1955 pa je postal minister za pravosodje in bil v letih 1955-1961 predsednik Evropskega gibanja, obenem pa v letih 1958-1960 (prvi) predsednik Evropske skupščine, nato častni predsednik.

kali na skorajšnji vstop v EU in danes, ko smo v njej, je (bilo) namreč še kako pomembno, da "globlje spoznamo vzvode nastanka evropske integracije in razumemo njen *raison d'être* - zagotavljanje miru na evropski celini" (str. 8). Schumanova knjiga nam to pronicljivo razkriva.

Knjigo *Za Evropo* sestavlja osem besedil. V prvem, *Razkosanost Evrope je postala nesmiseln anahronizem* (str. 13-24), avtor izhaja iz spoznanja, porojenega v izkušnji 2. svetovne vojne, da je treba s trajnim, organskim sporazumom, vzpostavljenim med različnimi državami, omogočiti mir v razdeljeni Evropi. "Val nacionalizmov lahko prepreči le konstruktivna in kolektivna politika, v okviru katere bo po zaslugi dejanske soodvisnosti interesov in prizadevanja vsakdo prišel na svoj račun." (str. 17) Evropska politika, utemeljena v tem duhu torej "nikakor ni nasprotna domoljubnemu čustvu slehernega izmed nas". Kajti smisel nadnacionalne organizacije, ki presega posamezno nacijo ni, "da bi prva oklestila ali vsrkala drugo, ampak da bi ji omogočila obsežnejše in višje področje delovanja". (str. 19) Avtor poudarja, da je zato evropsko razkosanost treba preseči, kar pa ne pomeni izbrisa narodnostnih in političnih mej. "Te so zgodovinsko dejstvo. Nimamo namena popravljati zgodovine, si izmišljati racionalizirano in dirigirano geografijo. To, kar hočemo, je odvzeti mejam njihovo togost, (...) nepopustljivo sovražnost". Meje pa bodo smisel svojega obstoja ohranile, "če bodo znale svojo vlogo prilagoditi novemu, v nekem smislu duhovnemu poslanstvu. Namesto, da bi bile ovire, ki ločujejo, bodo morale postati stičišča, vzdolž katerih se organizirata in krepita blagovna in kulturna menjava. V celoti problemov, ki presegajo meje in tudi celine ter vsako državo postavljajo v soodvisnost z drugimi, bodo meje določale posebne naloge vsake države, njej lastne odgovornosti in pobude." (str. 22-23)

V drugem besedilu *Prej kot vojaško zavezništvo ali gospodarska entiteta mora biti Evropa kulturna skupnost v najbolj vzvišenem pomenu te besede* (str. 25-34) avtor znova poudari svoje protivojno stališče. "Vojni je treba odvzeti bistvo njenega obstoja, odstraniti celo skušnjava, da bi jo sploh začeli. Treba je doseči, da vojna nikomur, niti najbolj brezvestni vladi, ne bo v korist." Namesto nekdanjega nacionalizma in nezaupljive ter sumničave neodvisnosti je treba povezovati interese, odločitve in usodo nove evropske skupnosti nekoč tekmujočih držav. In ta nova politika mora biti "dejanje vere, vendar ne v človeško dobroto, kot pri J.-J. Rousseauju - vere, ki je v zadnjih dveh stoletjih tako kruto razočarala - temveč vere v zdravo pamet narodov, ki so se naposled prepričali, da njihova rešitev leži le v razumevanju in sodelovanju, ki bi bila tako trdno organizirana, da se jima nobena pridružena vlada ne bi mogla več odtegniti". (str. 30) V globokem prepričanju v to vero je avtor utemeljil načelni poudarek, "da evropske enotnosti ne bodo ustvarile edino in predvsem evropske institucije: ustanovitev teh bo sledila poti duha. Od tod tudi pomembnost svobodnega pretoka idej in ljudi med evropskimi državami. Države, ki to načelno odklanjajo, se same izključujejo iz Evrope." (str. 32) Izjemno pomembno prvino na "poti duha" v novo Evropo je avtor videl v "razstrupitvi" zgodovinskih učbenikov. "To ni v nasprotju ne s svobodo mišljenja in izražanja odraslih ne z resničnim patriotizmom, ki se ga morajo mladi naučiti." Zakaj "pod pretvezo služenja narodnemu čustvu in kultu slavne preteklosti pogosto zanemarjamo dolžnost do nepristranskosti in resnice; menimo, da je treba sistematično opravičevati nekaj, kar je bilo v resnici perfidnost, cinično izrabljanje moči in ustrahovanja. In

prepogosto krivdo valimo na narode, v katerih vidimo svoje tekmece. Morali pa bi se, nasprotno, poučiti o globokih vzrokih za sovražnosti, ki so raztrgale človeštvo; o nesmiselnosti žrtev, ki so jih mnoge dinastične in ideološke vojne vsilile narodom, ti pa so plačali ceno lahkomišelnih ambicij in fanatizma." (str. 33-34)

Vprašanje demokratične države, to je tiste, ki je "v službi naroda in deluje v soglasju z njim" (str. 37), obravnava avtor v tretjem besedilu *Evropa je uresničenje obče demokracije v krščanskem pomenu besede* (str. 35-50). Uveljavlja doktrino krščanstva, saj pravi, da mu demokracija dolguje svoj obstoj. "Rodila se je tistega dne, ko je bil človek poklican, da v svojem pozemskem življenju uresniči dostojanstvo človeške osebe, v individualni svobodi, v spoštovanju pravic vsakogar in prek uresničenja bratske ljubezni v razmerju do vseh. Nikoli pred Kristusom niso bile izražene podobne ideje. Demokracija je torej doktrinarno in časovno povezana s krščanstvom." (str. 38) V tem smislu bo krščanska ali pa je ne bo. "Protikrščanska demokracija bo le karikatura, ki bo zapadla tiraniji ali anarhiji." (str. 45) Zato poudarja, da demokratična država ne more sistematično prezreti dejstva vere ali imeti do nje predsodek, ki meji na sovraštvo ali prezir. Enako pa je treba sprejemati nevtralnost države, javne šole in vseh uradnih ustanov. "Upamo, da bo po blagodejni zgladitvi nekdanjih sporov in odpravi nezaupanja nastopil trenutek, ko se bodo odnosi med Cerkvami in demokratično državo vzpostavili na novih temeljih, ki spoštujejo svobodo in odgovornosti vseh." (str. 46) Svoje upanje v tak razvoj je avtor podkrepil z zanimivo opredelitvijo razlike med demokracijo in totalitarizmom: "Končno je demokracija stvaritev, ki traja. Ve, da jo je vedno mogoče izboljšati. Totalitarizem vsebuje iluzijo, da razpolaga ne le s popolno, ampak tudi z neposredno in dokončno resnico. Ne more ne pričakovati ne dopustiti etap, zlasti če ga pooseblja človek, ki se zaveda svoje smrtnosti in hoče zato dovršiti svoje delo brez kakršnega koli odloga. Demokracija upošteva evolucijo idej in popravkov, ki nam jih prinaša izkušnja, se pravi lekcija o uspehih in neuspehih, pod nadzorom svobodnega razpravljanja in svobodne presoje." (str. 49-50)

Idejno osnovo evropskega povezovanja po drugi svetovni vojni avtor predstavi v četrtem besedilu *Brez Nemčije, kot tudi ne brez Francije, ne bi bilo mogoče zgraditi Evrope* (str. 51-68). V naslovu besedila je dobro zajeta nova zgodovinska kvaliteta evropske politike po drugi svetovni vojni, ki ji je odločilno botroval prav Robert Schuman. Utemeljena je bila v spoznanju, da evropska integracija zahteva popolno spremembo odnosov med evropskimi državami, zlasti med zgodovinskima sovražnicama Francijo in Nemčijo. To novo usmeritev je avtor kot zunanji minister predstavil v posebni deklaraciji z dne 9. maja 1950, na osnovi katere je francoska vlada predlagala Nemčiji (ter hkrati drugim zainteresiranim državam) proizvodnjo premoga in jekla pod skupno oblastjo, kar je bilo izhodišče za nadaljnje evropsko povezovanje. Na francosko pobudo je bila nato oblikovana Evropska skupnost za premog in jeklo, ki jo je omogočilo dejstvo, da je morala Francija - "kajti šlo je predvsem zanjo - premagati boleče spomine. Njej je pripadlo, da sproži pobudo, s katero bi izrazila svoji sosedji pripravljenost, da ji zaupa, in sicer ne s kako platonsko ali pogojevalno deklaracijo, temveč s konkretno ponudbo za stalno sodelovanje na področju, ki je bistvenega pomena. Drugače povedano, Francija se je odločila, da bo z Nemčijo ravnala na enakopravni podlagi." (str. 65-66) Tako ravnanje je avtor pojasnil takole: "Dokler

bo obstajal prostor za maščevanje, se bo vedno znova pojavljala vojna nevarnost. Ureditev, ki jo bodo enakopravno oblikovali zmagovalci in poraženci, pa lahko začasno pomiri ozemeljske pretenzije ali spopad zaradi prestiža." (str. 67) In ker so bili vsi, ki so po vojni oblikovali novo evropsko politiko, prepričani, da je za Evropo glavna težava razumevanje, sodelovanje med Nemčijo in Francijo, je Francija storila ta zgodovinski korak. Avtor je ob tem opozoril: "Nemčija ni bila nikoli nevarnejša kot tedaj, kadar se je osamila, zanašajoč se na svoje lastne sile in svoje velike sposobnosti - ko jo je nekako omamila njena superiornost, zlasti nasproti slabostim drugih. Po drugi strani pa ima Nemčija bolj kot kdor koli drug smisel za skupnost. Znotraj združene Evrope bo tako lahko v polnosti igrala svojo vlogo." (str. 68)

Idejo evropskega povezovanja na paritetnem temelju, v vzajemnem spoštovanju in zaupanju, je avtor poudaril tudi v petem besedilu *Anglija bo sprejela integracijo v Evropo le pod pritiskom dogodkov* (str. 69-77). Čeprav je v njem obravnaval vprašanje vključitve Velike Britanije v evropski povezovalni proces ("Anglija zna vse gledati iz razdalje. Ne da bi se osamila, opazuje." - "Samo sila dogodkov bo zmožna izsiliti njeno pridružitve." - str. 74, 72), ga je obenem zanimala tudi prihodnost Nemčije in Italije v evropskem zblíževanju. Razumel jo je v evropski stvari, saj je vprašal, ali ni to, da se nemškemu in italijanskemu narodu "po njenem porazu dodeli ne le nacionalno, ampak tudi evropsko vlogo, z enakimi pravicami, brez žaljive diskriminacije, za njiju nepričakovana priložnost?" (str. 75)

Priložnost za popolno, tudi politično združitve Evrope pa je avtor videl v gospodarski integraciji, ki so jo začeli udejanjati v petdesetih letih 20. stoletja. O tem je pisal v šestem besedilu *Gospodarska integracija je dolgoročno nepojmljiva brez politične*. (str. 79-94) Opozoril je, da je "gospodarska integracija, ki jo pravkar udejanjamo, (...) dolgoročno nepojmljiva brez minimuma politične integracije. Ta je njeno logično in nujno dopolnilo." Vizionarsko pa je dodal, da se mora bodoča evropska zveza izogibati "zlasti zmot čezmerne birokracije in tehnokracije. Zapletenost mehanizmov in kopičenje delovnih mest ne zagotavljata odprave zlorab, sta pa včasih sama po sebi posledica večjih obljub in favoriziranja. Okostenelost administracije je prva nevarnost, ki ogroža nadnacionalne urade." (str. 90, 91) Poudaril je tudi pomen zavesti o združenih Evropi. Ta bi se "okrepila in se bolj udejanjila, ko bi jo periodično potrjevali z glasovanjem na evropski ravni. (...) Integrirali naj se ne bi le volilci, ampak tudi politiki." Kot vemo se je pred petimi leti ta proces začel in z letošnjim vstopom novih članic v EU še razširil, zato ni odveč, če ob tem spomnimo na pomembno avtorjevo opozorilo: "Morali se bomo naučiti in znati razumeti drugačno stališče tistega, ki je povezan z nami, ta pa bo enako ravnal v razmerju do nas." (str. 93)

O političnih pridobitvah evropske gospodarske integracije piše avtor tudi v sedmem besedilu *Nastanek, namen in oblikovanje skupnosti za premog in jeklo*. (str. 95-110) Pojasni, da je oblikovanje omenjene gospodarske skupnosti temeljilo na ugotovitvi, da je evropsko povezovanje najbolj primerno začeti s postopno odpravo zaprek, ki ovirajo pretok blaga, racionalno koordinacijo proizvodnje različnih držav, njihovih naložb in izvoza ter svoboden pretok ljudi in kapitala. Področje, ki je združevalo vse pogoje za gospodarski in politični uspeh je bilo premogovništvo in jeklarska industrija. Kot predmet srditega tekmovanja v preteklosti, vse do leta 1950, se je zdelo pripravno za miroljubno in konstruktivno

sodelovanje.

Ti dve ključni industriji sta vključevali le razmeroma omejeno število podjetij (približno tisoč v šestih državah Evropske skupnosti), vključevali sta enake metode eksploatacije in zaposlovali razmeroma maloštevilno in enakomerno specializirano delovno silo. Njuna oprema je bila podobna, uskladiti ju je bilo možno brez prevelikih težav. K temu je bilo treba prišteti še interes proizvajalcev in porabnikov, da postaneta premog in jeklo na nekem prostranem trgu dostopna pod najugodnejšimi pogoji. In prek teh perspektiv gospodarskega značaja so se pokazale tudi takojšnje politične prednosti, ki so izhajale iz njih. "Sklenitev trajne in nadzorovane zveze za premog in jeklo je dejansko pomenila, da je bila vsaki izmed tako pridruženih držav odvzeta možnost, da bi se vojskovala proti drugim pristopnicam, pa tudi pripravljala vojno proti njim. Ko ne razpolagamo več svobodno z energijo in kovino, ki sta podlaga slehernega vojaškega podviga, se tudi vojskujemo ne več." (str. 102) Ta vodilna ideja je bila udejanjena 10. avgusta 1952, ko je bila ratificirana pogodba o oblikovanju Skupnosti za premog in jeklo, ki so jo 18. aprila 1951 sklenile Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nizozemska in ZRN. To je bila "prva dejanska stvaritev na ravni evropskega združevanja". (str. 110)

Avtor je bil globoko prepričan v zgodovinsko nujnost evropske združitve. To je posebej poudaril v osmem besedilu *Služiti človeštvu je dolžnost, enaka tisti, ki nam nalaga zvestobo lastnemu narodu*. (str. 111-123) Po njegovi oceni je nastopil čas, ko mora Evropa "prenehati biti zemljepisna skupina držav, razvrščenih druga ob drugi, ki si med seboj prepogosto nasprotujejo, in mora postati skupnost sicer različnih narodov, ki pa jih povezuje enak obrambni in konstruktivni napor. Ne gre za začasno zdravilo, ki naj bi preprečilo nevarnost, niti za zamašitev razpoke v razpadajočem obzidju. Evropa mora zaživeti bolje, tako da združi vse svoje vire. Postati mora delujoča celota, ki se zaveda svojih posebnosti in se organizira glede na svoje lastne potrebe in možnosti, in to v svetu, ki ni več brezoblična, zmedena gmota, ki se zdrami le ob občasnih konfliktih." (str. 114) Vprašanje evropske združitve se je po avtorju postavljalo neodvisno od tedanjih komunističnih sistemov, ki so ji sicer dajali značaj aktualnosti in nujnosti, niso pa bili razlog za njeno uresničevanje. Kljub temu pa je seveda upošteval tedanji vojaškopolitični antagonizem med Zahodom in Vzhodom, med zahodnim in sovjetskim svetom. Zavzel se je za vzpostavitev *modus vivendi* s sovjetskim režimom, in če bi uspeli v tem, "ne bomo naredili le odločilnega koraka k miru, ampak tudi korak h koncu vseh nemirov socialnega in političnega izvora". (str. 116) V tem smislu je verjel v možnost "vsaj zasilne sprave". (str. 118)

Avtor v tem besedilu podaja tudi zanimivo in še danes aktualno oceno Organizacije združenih narodov. Na vprašanje, ali je mogoče uresničiti tudi večjo, svetovno skupnost držav, je odgovoril takole: "Obstoj takšne univerzalne skupnosti je bolj simboličnega kot stvarnega značaja. Vezi, ki povezujejo različne države, so pogosto namišljene, razlike pa očitne. Več kot enkrat sem bil navzoč na zasedanju Združenih narodov. Tam se govori predvsem o sporazumih, ki obstajajo med državami - in že to, da se o njih govori, je pomembno - toda če bi morali poudariti le tisto, kar je skupnega, bi to ne zapolnilo niti enega letnega zasedanja. Ta organizacija je nujna, je koristna, toda pod pogojem, da ji ne pripisujemo moči in učinkovitosti, ki ju nima. Lahko služi kot okvir za arbitražo, sankcije, a še to

poredko doseže. Ima sicer preventivno vlogo, ki jo je že večkrat dokazala v lokalnih sporih, toda glavno telo, ki bi moralo služiti takšnemu namenu - Varnostni svet - je ohromljeno zaradi pravice do veta, strukturne hibe, ki pa se ji je težko odpovedati: v skupščini, ki šteje več kot sto tako različnih držav, se ne moremo slepo podrediti zakonu števila." (str. 121) Zato je še kako pomembno, da se uresniči tisto, v kar je Schuman trdno verjel: "Smo na poti proti konceptu sveta, v katerem prihajata čedalje bolj do izraza vizija in iskanje tistega, kar narode povezuje, kar jim je skupno in kjer bo prostor za spravo njihovih posebnosti in nasprotij". (str. 122-123).

Zadnjemu besedilu iz avtorjevega premisleka združene Evrope sledijo še besedilo Schumanove *Deklaracije z dne 9. maja 1950* (str. 125-132), pogovor h knjigi (*Vizija postaja resničnost*), ki ga je prispeval vodja poslanske skupine Evropske ljudske stranke in Evropskih demokratov v prejšnjem mandatnem obdobju Evropskega parlamenta prof. dr. Hans-Gert Pöttering (str. 133-135) in kratak življenjepis Roberta Schumana (str. 137-138).

Knjiga Roberta Schumana *Za Evropo* je v resnici dobrodošla novost v slovenskem prostoru. Razkriva nam uveljavljenje velikih idej miru, sodelovanja in napredka, ki so po drugi svetovni vojni vodile države Zahodne Evrope k njihovem gospodarskemu povezovanju in nato k politični zvezi. To povezovanje, ki mu je dal Robert Schuman zgodovinski pečat, je izhajalo iz v zgodovini človeštva redke modrosti zmagovalne strani, ki je premagancem v vojnem spopadu ponudila roko sprave in skupaj z njimi na enakopravni osnovi zgradila novo gospodarsko, politično in duhovno kvaliteto - Evropsko unijo. Kot smo že poudarili, je Slovenija od maja 2004 del te kvalitete, zato je prav, da poznamo misel in delo enega od njenih tvorcev. Morda ob tem ni odveč spomniti, da je Roberta Schumana med vojnama zanimal tudi slovenski problem, saj je leta 1934 obiskal na Hvaru konfiniranega voditelja Slovenske ljudske stranke dr. Antona Korošca. Robert Schuman je torej za Slovence vsekakor zanimiva osebnost, njegova knjiga pa je na pobudo dr. Zvonka Berganta, doslej edinega slovenskega specializanta na uglednem Institut des Hautes Études Européennes pri Univerzi Roberta Schumana v Strasbourg, med nas prišla ravno pravi čas.

Jurij Perovšek